

Skjøtsels- og forvaltningsplan for Rossøya, Finnøy kommune

Ryfylke Friluftsråd

Rune Idsøe og Bjarne Oddane 2014

Skjøtsels- og forvaltningsplan for Rossøya

Finnøy kommune, Rogaland

Ecofact rapport 321

www.ecofact.no

Referanse til rapporten:	Idsøe, R. og Oddane, B. 2014. Skjøtsels- og forvaltningsplan for Rossøya Finnøy kommune, Rogaland. Ecofact-rapport nr. 321.
Nøkkelord:	Rossøya, Finnøy kommune, friluftsliv, tilrettelegging, forslag til skjøtselstiltak, lysåpen beiteskog, lyng, villsau, eik, rødlistearter, kulturminner
ISSN:	1891-5450
ISBN:	978-82-8262-319-3
Oppdragsgiver:	Ryfylke Friluftsråd ved Ådne Ånensen
Prosjektleder hos Ecofact AS:	Rune Idsøe
Prosjektmedarbeidere:	Bjarne Oddane
Kvalitetssikret av:	Bjarne Oddane
Samarbeidspartner:	Ryfylke Friluftsråd
Forside:	En gruppe av de store eiketrærne på Rossøya Foto: Bjarne Oddane

INNHold

1. INNLEDNING	3
2. PLANOMRÅDE - LOKALISERING.....	3
3. DATAGRUNNLAG.....	4
4. BESKRIVELSE AV OMRÅDET	4
4.1 SKRIVEMÅTE	4
4.2 BERGGRUNN OG LØSMASSER.....	4
4.3 LANDSKAP OG TOPOGRAFI.....	4
4.4 KLIMASONE OG BONITET	5
4.5 INNGREPSSTATUS OG VERN.....	6
4.6 TILRETTELEGGING FOR FRILUFTSLIV OG DAGENS BRUK AV OMRÅDET	7
4.7 FINK	7
5. ANBEFALINGER TIL SKJØTSEL.....	8
5.1 NATURTYPER OG VEGETASJON.....	8
5.1.1 Generelt om skjøtsel for Rossøya	8
5.1.2 Anbefalinger for ulike utvalgte områder	9
5.2 RØDLISTEARTER OG ANDRE ARTSFOREKOMSTER	16
5.3 KULTURMINNER.....	19
5.3.1 Historisk bruk av området	19
5.3.2 Nyere tids kulturminner på Rossøya.....	20
5.3.3 Automatisk fredete kulturminner	21
5.3.4 Anbefalte skjøtselstiltak	23
5.3.5 Potensial for ikke registrerte kulturminner	28
5.4 TILRETTELEGGING FOR KAJAKKPADLERE?	29
6. MÅLSETNINGER	30
6.1 HOVEDMÅLSETNING	30
6.2 DELMÅLSETNINGER	30
6.2.1 Styrt friluftsbruk.....	30
6.2.2 Skjøtsel og beite	31
6.2.3 Informasjon til brukerne	32
6.2.4 Søknad om midler	32

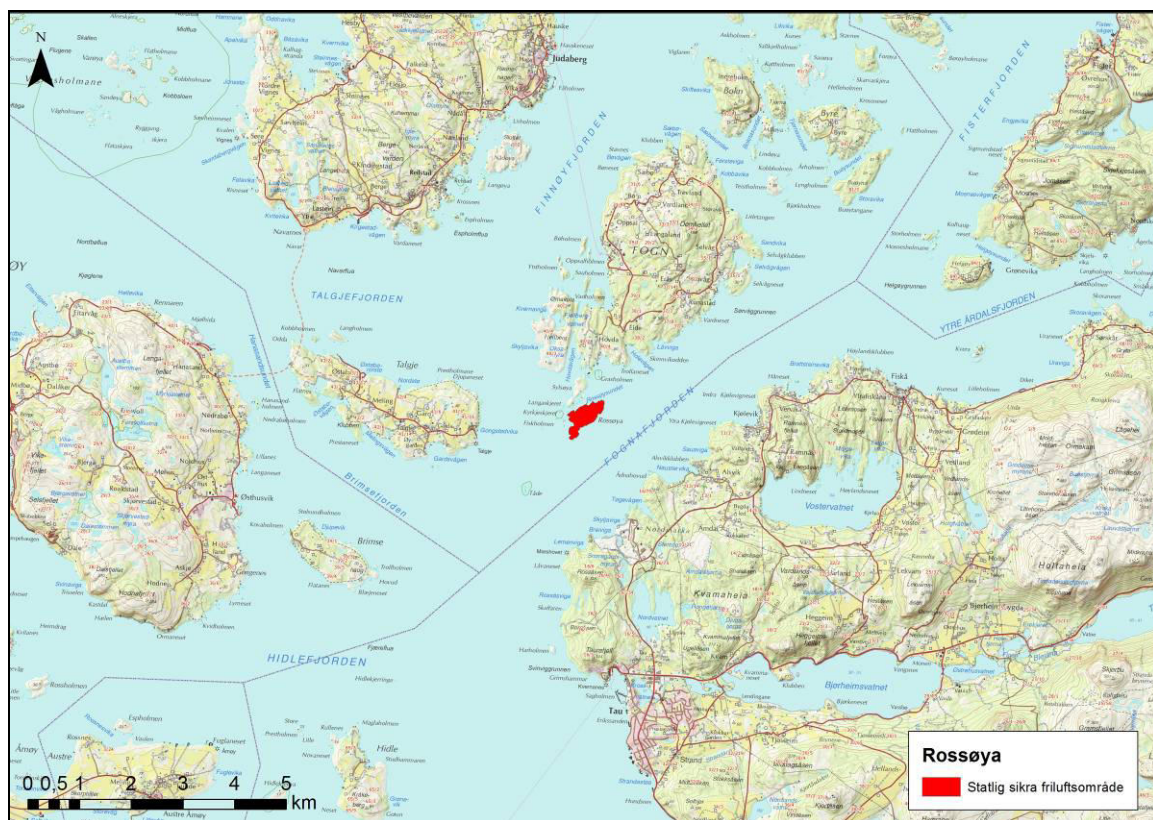
6.3	FORSLAG TIL PRIORITERINGSREKKEFØLGE	32
6.4	FASER	33
6.5	FORVENTET UTVIKLING UTEN SKJØTSELSTILTAK.....	33
6.6	REVIDERING AV PLANEN.....	34
6.7	PRAKTISK SKJØTSEL – PROBLEMSTILLINGER OG FORSLAG TIL LØSNINGER.	34
7.	GENERELL DEL OM SKJØTSEL	37
7.1	SKJØTSEL AV KULTURMINNER.....	37
7.2	KYSTLYNGHEI	38
8.	REFERANSER	43

1. INNLEDNING

På oppdrag fra Ryfylke Friluftsråd har Ecofact utarbeidet forslag til skjøtsels- og forvaltningsplan for Rossøya i Finnøy kommune, Rogaland. Rossøya er statlig sikret friluftslivsområde gjennom kjøp. Planen er i hovedtrekk utarbeidet i tråd med de ideer som ble drøftet med Ryfylke Friluftsråd under felles befarings.

2. PLANOMRÅDE - LOKALISERING

Rossøya ligger like sør for Fogn, i krysningspunktet mellom Fognafjorden, Finnøyfjorden og Talgjefjorden (figur 1). Øya har et areal på 255,8 daa, eller 0,26 km².

Figur 2.1. Rossøya ligger sør for Fogn i Finnøy kommune.

3. DATAGRUNNLAG

Datagrunnlaget er i hovedsak basert på eget feltarbeid, samt offentlig tilgjengelige databaser, registreringer, litteratur, m.m. Planen er utarbeidet etter fellesbefaring og delvis feltkartlegging av Rune Idsøe og Bjarne Oddane 18. oktober 2013. Ryfylke Friluftsråd deltok under befaringen ved Ådne Ånensen og Hans Olav Sandvoll. Ryfylke Friluftsråd stod for båttransporten.

4. BESKRIVELSE AV OMRÅDET

4.1 Skrivemåte

Øya og friluftslivsområdet omtales vanligvis som *Rossøya*. Statens kartverk vedtok 8. mai 2000 at *Rossøya* skal være offisiell skrivemåte. Vedtatt skrivemåte skal brukes av alle offentlige instanser, jf. *Lov om stadnamn*, mens private aktører og brukere av friluftslivsområdet står fritt. Det anbefales derfor at Ryfylke Friluftsråd, som et interkommunalt samarbeidsorgan, bruker vedtatt skrivemåte. I tråd med dette er øya konsekvent omtalt som *Rossøya* i denne rapporten.

4.2 Berggrunn og løsmasser

Berggrunnen på Rossøya består av bergarten tonalittisk til kvartsdiorittisk gneis (NGU). Dette er hard berggrunn som forvitrer lite og gir et forholdsvis næringsfattig og surt jordsmonn som normalt ikke gir grobunn for mer basekrevende plantearter. Løsmassetypen er ført opp som *bart fjell* (NGU), det vil si områder som mangler egentlig løsmassedekke. Det tynne jordsmonnet som finnes på øya består derfor av forholdsvis tynn torv. Mange steder stikker bart fjell opp i dagen, og randsonen mot sjøen rundt hele øya er dominert av nakne svaberg. Til tross for tynt jordsmonn og næringsfattig berggrunn, er vegetasjonen på Rossøya forbausende frodig og tett.

4.3 Landskap og topografi

Rossøya ligger i landskapsregion 21 "Ytre fjordbygder på Vestlandet" (Puschmann 2005), som strekker seg fra Ryfylkebassenget og helt nord til Romsdalsfjorden. Regionen omfatter områdene mellom ytterkyst og innlandsfjorder, og karakteriseres i stor grad av mosaikker med bart fjell som stikker fram i ellers vegetasjonskledde landskap.

Rossøya er småkupert, med Rossøyfjellet som høyeste punkt med rundt 39 meter over havet. Den sørlige delen av øya er særlig kupert, med flere bratte og klart markerte koller som omfatter Rossøyfjellet og Klubbane. Flere steder her er det nærmest loddrette

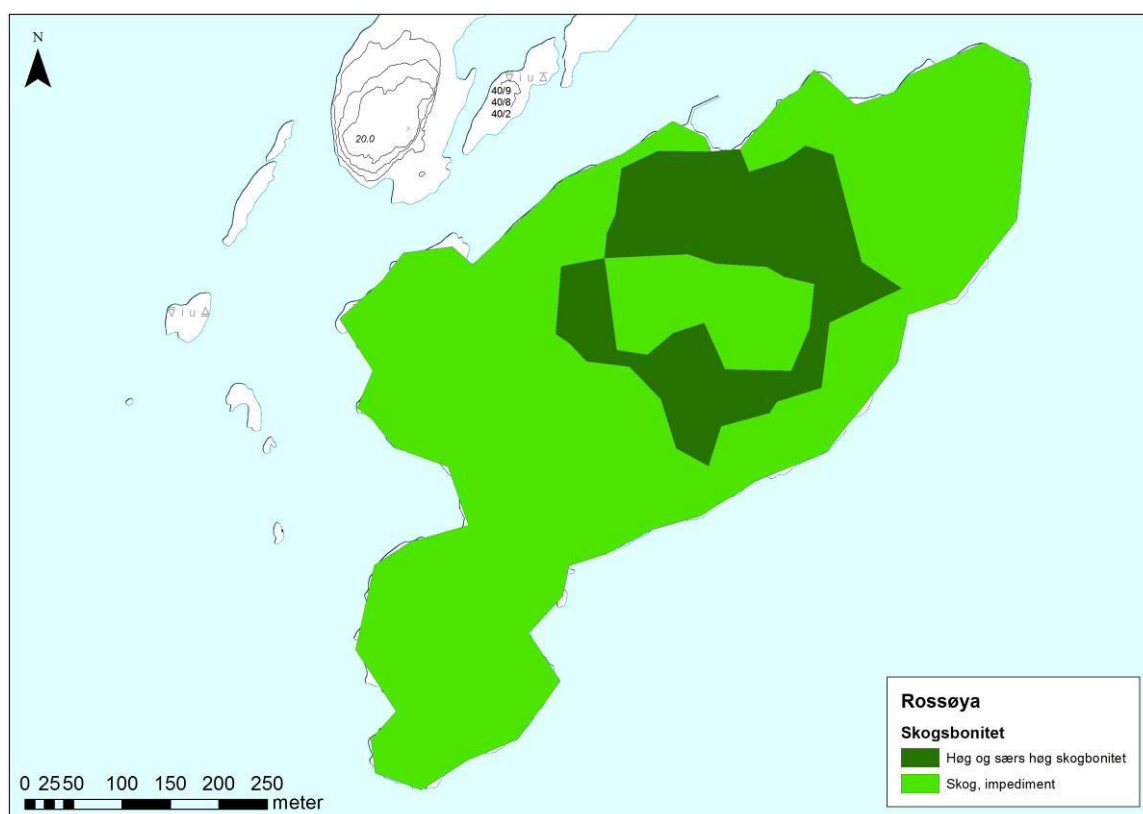
klipper ned i sjøen. Strandsonen langs resten av øya består ellers for det meste av svaberg med moderat til lite fall. Det aller meste av øya er framkommelig.

Rossøya inngår i et landskapsområde med Søre Fogn som i "Vakre landskap i Rogaland" (Hettervik 1995) er vurdert til å ha høy landskapsverdi av fylkesinteresse. I dette området er sjøen det dominerende landskapselementet blant øyer, holmer og skjær. Terrenget er småkupert, variert og stedvis sterkt oppdelt. Blankskurte svaberg, lune bukter, vik og sund gir et intimt landskapspreg. Vegetasjonen består hovedsakelig av eik, bjørk, furu og lyng i fine vekslinger fra skogkledde områder til små, åpne beitemarker. Beitemark med karakteristiske enkeltstående eiketrær er særlig verdifulle landskapselement i området.

4.4 Klimasone og bonitet

Rossøya ligger i *boreonemorøal* vegetasjonssone i *sterkt oseanisk seksjon* (Bn-O3) (Moen, 1998).

I Skog og landskaps bonitetsdatabase er det meste av Rossøya registrert som *uproduktiv skog, lauvskog* av typen impediment (207 daa), mens indre deler er registrert som *lauvskog med høg og særs høg bonitet* (50 daa), se kart (figur 4.1).

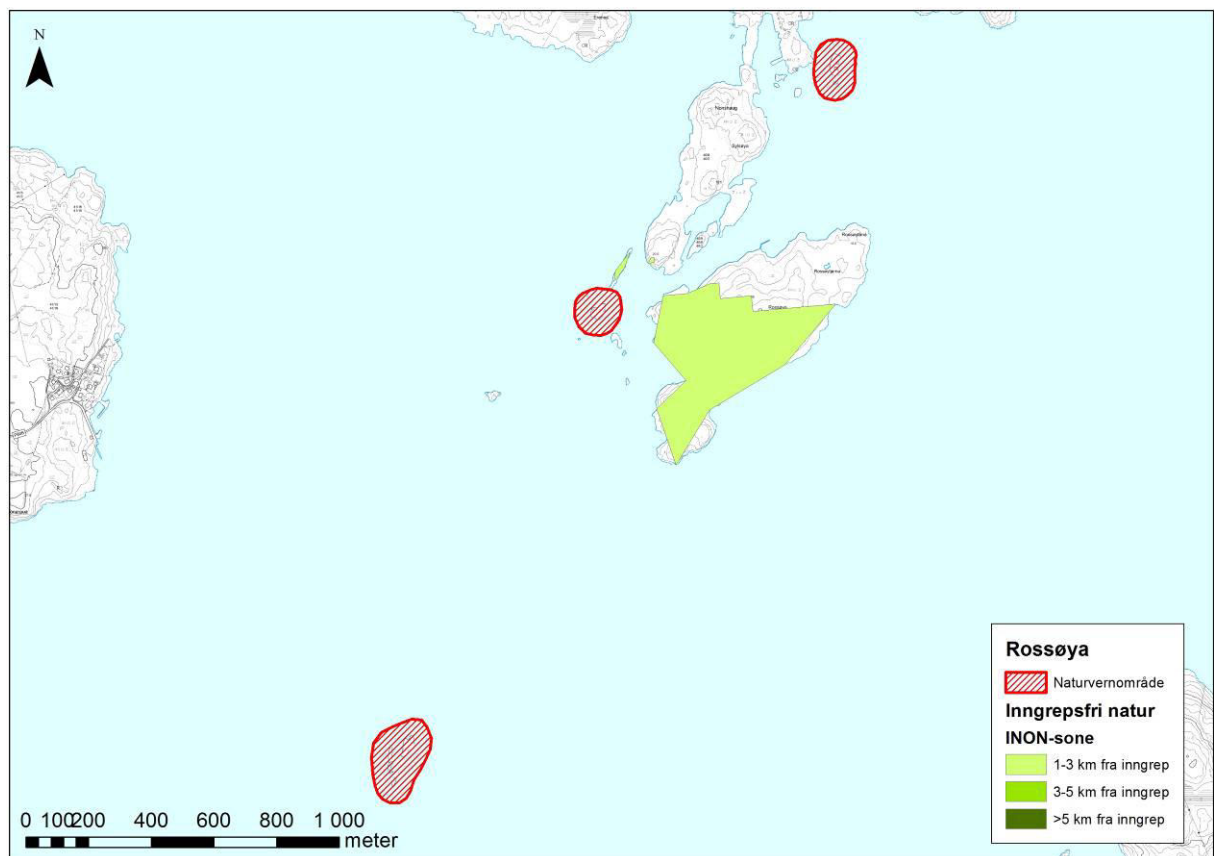

Figur 4.1. Skogsboniteten på Rossøya.

4.5 Inngrepsstatus og vern

Inngrepsfrie naturområder (INON) defineres som alle områder som ligger mer enn en kilometer (i luftlinje) fra tyngre tekniske inngrep. Offentlige og private veier samt jernbanelinjer med lengde over 50 meter, kraftlinjer, magasiner, kraftstasjoner, vannstandsendringer, regulerte bekker og elver, rørgater i dagen, kanaler, forbygninger og flomverk, m.m. tilhører kategorien tyngre tekniske inngrep.

Foruten tilrettelagte tiltak på nordsiden av øya i regi av Ryfylke Friluftsråd, er det ingen inngrep på Rossøya, understreket av at den sørlige øya er INON-område (inngrepsfritt naturområde), se kart (figur 4.2). Det er likevel ikke tilretteleggingstiltakene ved Rossøysundet som medfører reduksjonen av INON på nordsiden av Rossøya, men veien ned til fjorden ved Hovda, på andre siden av Rossøysundet. Denne er ikke til hinder for at hele Rossøya oppleves som inngrepsfri.

Figur 4.2. INON-status på Rossøya og naturreservat på Kyrkeskjeret

Naturreservat på Kyrkeskjeret

En holme rett vest for Rossøya, like ved innseilingen til Rossøysundet, er fredet som naturreservat for hekkende sjøfugl.

4.6 Tilrettelegging for friluftsliv og dagens bruk av området

Ryfylke Friluftsråd har hatt avtale om bruk av Rossøya til friluftslivsformål siden 1991. Det er tilrettelagt med gjestebrygge, toalett, griller og opparbeidet teltplass på øyas nordre del mot Rossøysundet. Nær brygga er det satt opp informasjonstavle om kulturminnene på øya og generell kulturhistorie (figur 4.3).

Figur 4.3. Informasjonsskiltet om kulturminner og kulturhistorie satt opp på Rossøya.

Det er etablert tursti/rundløype gjennom sentrale deler av øya. Stien passerer flere av de kjente kulturminnene på øya. Stien passerer over Rossøyfjellet (39 moh.), som er et utsiktspunkt med utsyn over store deler av nærliggende fjorder og øyer og over mot Nordmarka og Alsvik i Strand.

Rossøya er et svært populært friluftslivsområde, som brukes av båtfolket hovedsakelig i perioden april til august. Ryfylke Friluftsråd driver systematisk skjøtsel, rydding og vedlikehold, men har pr. i dag ikke hatt en skjøtelsesplan å jobbe systematisk etter.

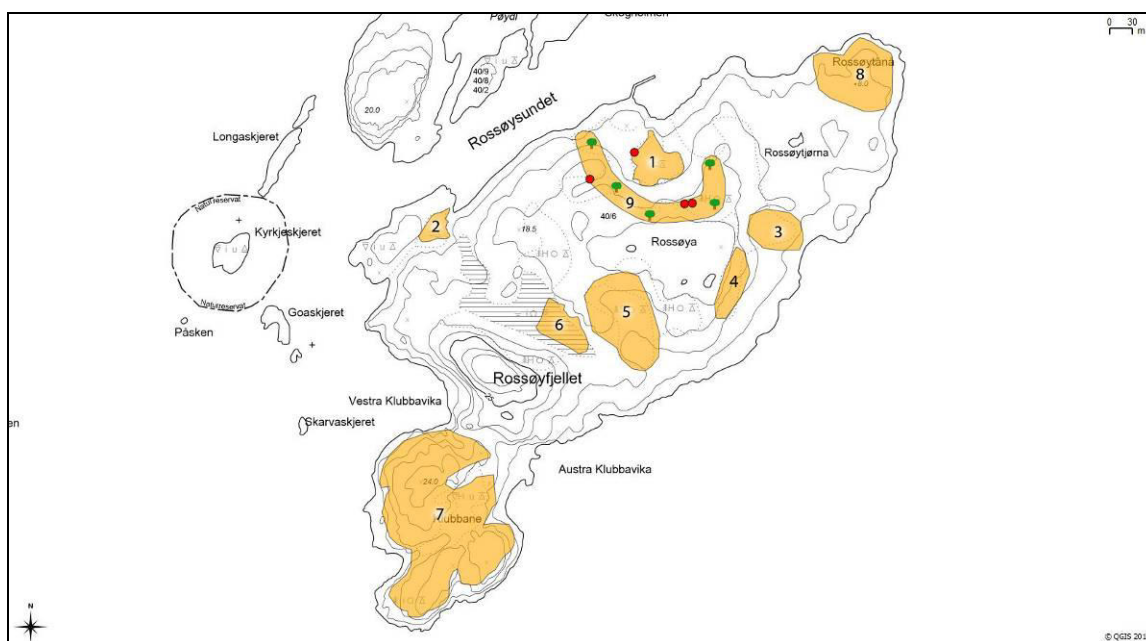
4.7 FINK

Hele Rossøya og Sylsøya nord for Rossøya er markert som friluftslivsområde i FINK (benevnt R34 Taade (Sylsøy) i planen).

5. ANBEFALINGER TIL SKJØTSEL

5.1 Naturtyper og vegetasjon

Vegetasjonen er fortsatt i dag preget av lange tider med jordbruksvirksomhet, selv om denne aktiviteten i stor grad har opphørt og skogen har begynt å dominere øya. I beskrivelsen videre skrives det først litt om skjøtsel av Rossøya som en helhet, før ulike spesielt utvalgte delområder beskrives mer inngående. Disse områdene er blitt gitt områdenummer og disse numrene finnes igjen på figur 5.1. Under hvert av de markerte områdene er det beskrevet kort hvordan vi anbefaler at området skal skjøttes videre med tanke på å bevare og videreutvikle det biologiske mangfoldet og de ønsker Ryfylke Friluftsråd har for bruk av Rossøya.

Figur 5.1. De ulike delområdene nummerert fra 1-9. Rød fylt sirkel indikerer villapal og grønn indikerer store eiketrær.

5.1.1 Generelt om skjøtsel for Rossøya

Rossøya har tidligere vært dominert av et åpent kulturlandskap, men er i dag for en stor del dominert av skog, eller i alle fall begynnende skog. Å føre øya tilbake til sine gamle åpne naturtyper er lite hensiktsmessig og svært arbeidskrevende. De største verdiene ligger i dag i trærne og skogen. Det har nok stått flere trær i det tidligere åpne landskapet, og disse står nå inne i den yngre skogen som viktige og verdifulle element både visuelt, og ikke minst som relikter for sjeldne arter lav. For å utvikle naturverdiene best mulig, anbefaler vi at Rossøya i hovedtrekk skjøttes på en måte som gir lysåpen beiteskog og hagemark. Ryfylke Friluftsråd har alt startet med tynning av skog, og dette arbeidet bør fortsettes. Det anbefales at veden tas ut av området. Kvist kan kvernes og nyttes i

stinettet der dette går gjennom skog. På sikt vil trærne bli større, og med et godt beitepress av villsau vil den årlige skjøtselen bli liten. Åpen beiteskog og hagemark er noe folk flest oppfatter som estetisk fint, og gir også mulighet for camping og piknik i «litt mer skjerma omgivelser». Hagemark og lysåpen beiteskog er naturtyper som er i ferd med å bli svært sjeldne naturtyper, og det er en hel rekke sjeldne arter knyttet til nettopp slike habitater. Området helt sør på øya (Rossøyfjellet – Klubbane) kan om ønskelig skjøttes som kystlynghei siden gjengroingen her er mindre fremtredende. Også Rossøytåna kan skjøttes som kystlynghei, men her kreves litt mer hogst for å få åpnet opp. Disse områdene med lynghei er for små til å gi spesielt stor verdi som kystlynghei, men vil gi verdifullt vinterfôr (røsslyngen er vintergrønn) for villsauene og samtidig gi utsiktspunktet på Rossøya fri sikt og samtidig sette fornminnet på Rossøytåna i et mer «historisk» landskap.

5.1.2 Anbefalinger for ulike utvalgte områder

Gressplener (Område 1 og område 2)

De mest fremtredende restene etter det gamle kulturlandskapet er to gamle overflatedyrka jorder som siden 1991 har blitt klippet med plenklipper. Før klippingen tok til hadde de i årtier blitt holdt åpne av ekstensivt beite av sau, og vegetasjonen var tuepreget og store felt var dominert av bjørnemose. De biologiske kvalitetene til gammel ugjødset slåttemark har trolig i stor grad gått tapt. Område 1 er på ca. 2,8 daa og vegetasjonen består av engkransemose (m) og kort gress. Langs kantene der det ikke er klippet finnes trådsiv, gulaks, engkvein, kystmaure, store bjørnemosestuer, lyssiv. Det ble ikke registrert noen beitemarksopp. Område 2 er på ca. 1 daa og består også av plenklippet ugjødset mark. Flere gamle grøfter vises som senkninger i terrenget. Gresset var under befaringen svært kortklippet, og det var vanskelig å registrere arter, kun hvitkløver ble notert. På de våteste partiene (tette grøftekanaler) var det torvmose. Langs kantene der gresset ikke var klippet vokste det bjørnemose, lyssiv og blåtopp. Ingen beitemarksopp ble registrert.

Figur 5.2. Fra område 1.

Figur 5.3. Fra område 2.

Anbefalt skjøtsel

Ideelt sett skulle disse områdene blitt skjøttet som gamle slåttemarkar med slått en gang på seinsommeren, der gresset fikk tørke på bakken for deretter å bli fjernet. Dette ville på sikt ført til at mange av de opprinnelige engartene ville kommet tilbake og dannet en fin «blomstereng». Dette er imidlertid ikke en like god løsning for Rossøya som friluftssøy. Det mest aktuelle er å fortsette med å klippe området som i dag, og ikke gjødsle.

Eikelund (Område 3)

Område 3 består av en eikelund som inngjerdet av et gammelt steingjerde. Eikene er ganske ensaldret, høyreiste og ikke spesielt vidkrona. Skogen er ikke spesielt gammel. Trolig har det her vært slåttemark eller annen jordbruksmark i den tiden det ble drevet aktivt jordbruk her. Feltsjiktet er blåbærdominert og noen steder litt utskygget.

Anbefalt skjøtsel

For å rendyrke denne eikelunden kan alle eller i alle fall de fleste bjørkene innen avgrensingen fjernes. Eiker som står nær hverandre kan også fjernes for å få et hagemarkpreg. De gjenværende trærne må få stå å bli gamle. Dette vil kunne bli en god biotop for hagemarktilknytt fugl, insekter og lav.

Figur 5.4. Eikelund som trolig står på gammel jordbruksjord.

Skråning med eiketrær og grovbarka bjørketrær (Område 4)

I område 4 står det enkelte eiketrær særlig øverst i skråningen, mens det lengre nede er mer bjørkedominert. Bjørkene har ikke spesielt stor stammediameter, men mange har grov sprekkebark.

Anbefalt skjøtsel

Skogen bør tynnes slik at eiketrærne får mulighet til å bli mer vidkrona og soleksponerte. Bjørkeskogen tynnes der det trengs for å skape en lysåpen skog. De eldste trærne settes primært igjen, men der det passer er det også ønskelig at yngre trær settes igjen for å sikre kontinuiteten. Slik kontinuitet bør sikres også i framtiden.

Lysåpen bjørkeskog (Område 5)

Område 5 består av en stor slette i en grunn dal med åpen ensaldret bjørkeskog. Skogen står trolig på gammel slåttemark. Skogen var tett tidligere, men ble tynnet til dagens tetthet av Ryfylke Friluftsråd på begynnelsen av 1990-tallet. På flere av bjørkene vokste den rødlistede laven eikelav (nær truet (NT)). Marksjiktet domineres av bjørnemose og litt blåtopp.

Figur 5.5. Lysåpen bjørkeskog med eikelav på treet i forgrunnen.

Anbefalt skjøtsel

Området er alt tynnet ut. Trærne bør få stå til de blir gamle, og videre få lov å bli brutt ned biologisk på stedet, noe som også vil bidra til sikre et godt artsmangfold. Det er viktig å sørge for foryngelse ved å la nye trær få vokse opp der gamle trær går tapt. Marksjiktet bør beites, og beitetrykket bør være en god del høyere enn i dag.

Myrdrag (Område 6)

Fattig tuemyr på ca. 2,5 daa. Feltvegetasjonen er dominert av bjønnskjegg, røsslyng, blåtopp, med innslag av blokkebær og pors. Enkelte små bjørker.

Anbefalt skjøtsel

Beite med større beitetrykk enn i dag.

Figur 5.6. Fettig tuemyr.

Rossøyfjellet – Klubbane (Område 7)

Området 7 består av røsslynghei på knausete og grunnlendt mark. Spredt og varierende oppslag av småbjørker.

Anbefalt skjøtsel

Beitetrykket bør være større enn det er i dag, og lyngen bør i størst mulig grad skjøttes med passende beitetrykk. Dette fordi området er så pass grunnlendt at brenning kan føre til at rotsystemet til lyngen blir ødelagt av varmen, eller verre at det grunne torvlaget brenner sundt. Røsslyngen er imidlertid så pass grov i dag at sauene ikke beiter så mye på den. For å forynge lyngen må den brennes. Det bør årlig brennes små flater slik at området får en mosaikk av gammel og ny lyng. Det bør legges opp til at hele området har blitt brent i løpet av 5-10 år. Det anbefales sterkt at det brennes når det er barfrost for å

redusere faren for at lyngen skal dø ut på de mest grunnlendte områdene. Den beste tiden for brenning er på seinvinteren. Når hele området er forynget, anbefales det at den videre skjøtselen i størst mulig grad gjøres med passe beitetrykk fra villsau.

Rossøytåna (Område 8)

Område 8 har tidligere vært åpen kystlynghei, men gjengroingen begynner å gjøre seg sterkt gjeldene. Feltvegetasjonen domineres av røsslyng og den oppvoksende skogen av bjørk.

Anbefalt skjøtsel

Området kan enten skjøttes som skog, eller det kan åpnes opp for å gjenskape lyngheias åpne preg. Dette vil også gjøre den historiske lesbarheten til gravrøysa bedre (se kap. 5.3.4 for mer info). Før brenning for foryngelse av lyngen må alle småtrærne fjernes. Disse må fraktes ut av området. Brenningen og videre skjøtsel gjøres etter samme metode som beskrevet for område 7.

Figur 5.7. Lynghei i gjengroing.

Apal og store eiker (Område 9)

Innenfor område 9 finne flere store eiketrær og flere villapal, og området bør skjøttes spesielt for å ta vare på disse elementene.

Flere gamle grove eiker bærer preg av å ha vokst i et lysåpent miljø, da de er ganske vidkrona. Disse eikene må «fredes». Eikene var ganske grove, og den ene hadde en stammediameter på om lag 4 meter i brysthøyde. Noen av eiketrærne stod i gruppe og

noen var flerstamma. Det ble registrert de rødlistede lavene *Pachyphiale carneola* og liten praktkrinslav på noen av eikene.

Anbefalt skjøtsel for eikene

Bjørk og andre oppvoksende trær rundt eikene bør fjernes slik at disse store eikene fortsatt får stå lysåpent og fritt og få videreutvikle seg. Nye unge eiker bør få vokse opp i området rundt. For at eikene skal vokse opp lysåpent og bli storkrona bør bjørkene rundt fjernes. Det bør være minst 20-25 meter mellom hver eik. Dei første 20-30 årene kan tettheten være større.

Figur 5.8. Gamle vidkrona eiketrær.

Figur 5.9. Grov eik som muligens har blitt styvet.

Villapal (villeple) er en typisk kantskogsart og er glad i lys. Det ble markert fire ulike trær under befaringen, men det er ikke utenkelig at det finnes flere.

Figur 5.10. Villapal med epler.

Anbefalt skjøtsel for villapal

Trærne står inneklemmt mellom unge bjørker, og det anbefales at bjørkene rundt fjernes slik at lystilgangen økes og kronen får utvikle seg fritt.

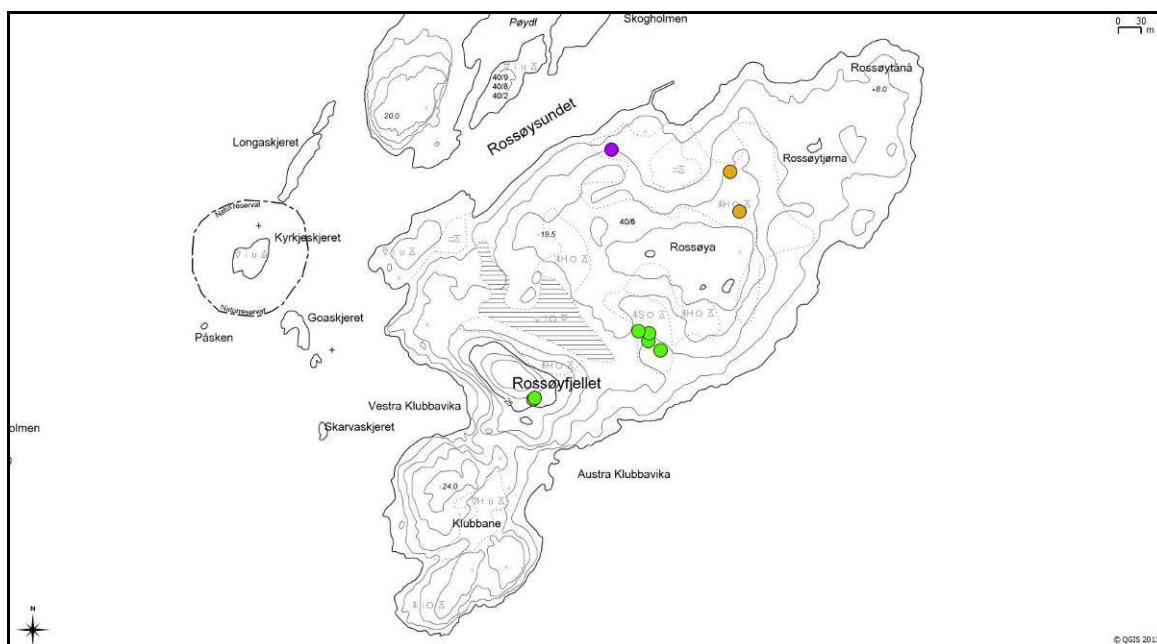

Figur 5.11. Røde fylte sirkler indikerer villapal og blå fylte sirkler indikerer store eiker.

5.2 Rødlistearter og andre artsforekomster

Av rødlistede arter ble det registret eikelav, *Flavoparmelia caperata* (nær truet, NT), liten praktkrinslav, *Parmotrema chinense* (sårbar, VU) og *Pachyphiale carneola* (sårbar, VU) (se kart. figur 5.12). Disse artene blir ivaretatt ved å skjytte trærne og skogen som beskrevet i forrige kapittel.

Eikelaven ble funnet i forholdsvis store mengder i åpen bjørkeskog i område 5, samt 1 funn på en bjørk rett sør for Rossøyfjellet. Eikelav vokser både på trær og stein i kulturlandskap langs kysten nord til Sogn og i øvre dalfører på Østlandet. Den er relativt sjelden, og mørketallet er vurdert lavt, da den er stor og iøynefallende og derfor lett å registrere. Artens bestand antas å bli redusert pga. gjengroing av beitemarker og hagemarkskog.

Figur 5.12. Kart over de registrerte rødlisteartene. Grønn fylt sirkel indikerer forekomst av eikelav, oransje fylt sirkel indikerer forekomst av liten praktkrinslav og lilla fylt sirkel indikerer forekomst av *Pachyphiale carneola*

Liten praktkrinslav ble funnet på flere av de store eikene, samt 1 funn rett sør for Rossøyfjellet. Arten vokser på stammer av løvtrær og mer sjelden på mosekledd berg langs kysten fra Vest-Agder til Sogn og Fjordane. Den er sjelden, og antas å være truet av avvirking av gamle trær, granplantning, gjenvoksing i kulturlandskapet og luftforurensing.

Pachyphiale carneola ble funnet på en stor eik. Arten vokser på stammen av løvtrær, særlig ask, eik og hassel, i løvskog, furuskog og kulturlandskap med gamle løvtrær.

Figur 5.13. Liten praktkrinslav (VU) på eik.

Figur 5.14. *Pachyphiale carneola* (VU) på eik.

5.3 Kulturminner

5.3.1 Historisk bruk av området

Husmannsplasser

Det er to husmannsplasser på øya, kalt «Ågeplassen» og «Hiljeplassen» etter de to siste husmennene her. Ågeplassen ble drevet fram til 1870, Hiljeplassen til 1883. Disse to husmannsplassene ligger ved hver sin gamle innmark/slåttemark mot Rossøysundet, som i dag skjøttes og slås som plen i de tilrettelagte områdene; Ågeplassen i øst, sør for bryggeanlegget, og Hiljeplassen litt lengre vest. Disse åkerlappene er ikke store, og husmennene fant det meste av sin levevei på sjøen. Husmannsplassene på Rossøya ble nevnt første gang i skriftlige kilder i manntallet fra 1664. Her omtales to gamle husmenn på 70 og 80 år, begge het Peder, samt en Johannes, som antas å ha vært sønn til en av dem. Bak navnene er det tilføyd «Pincher», som kan tolkes dit hen at de har servert «pink», et svakt brennevin, ved gjestgiveriet på Sylsøy på nordsiden av Rossøysundet (Bjørkvik 1997). Om de var innehavere av dette er vel lite trolig, all den tid de var husmenn. Det er mer sannsynlig at de måtte tjene ved gjestgiveriet som en del av husmannsavtalen.

Seilingsled gjennom Rossøysundet og gjestgiveriet på Sylsøy

Folk fra fjordbygdene lengre inne i Ryfylke hadde leia si gjennom Rossøysundet når de skulle til og fra Stavanger. Dette er bakgrunnen for gjestgiveriet på Sylsøy. Første skriftlige omtale av gjestgiveriet er fra 1664, samme år som de første husmennene på Rossøya ble nevnt. Her var gjestgiveri helt til siste husmannen Nils Henrikson og kona Grete Sundet døde i 1880-årene (Bjørkvik 1997).

Spor i dagens landskap

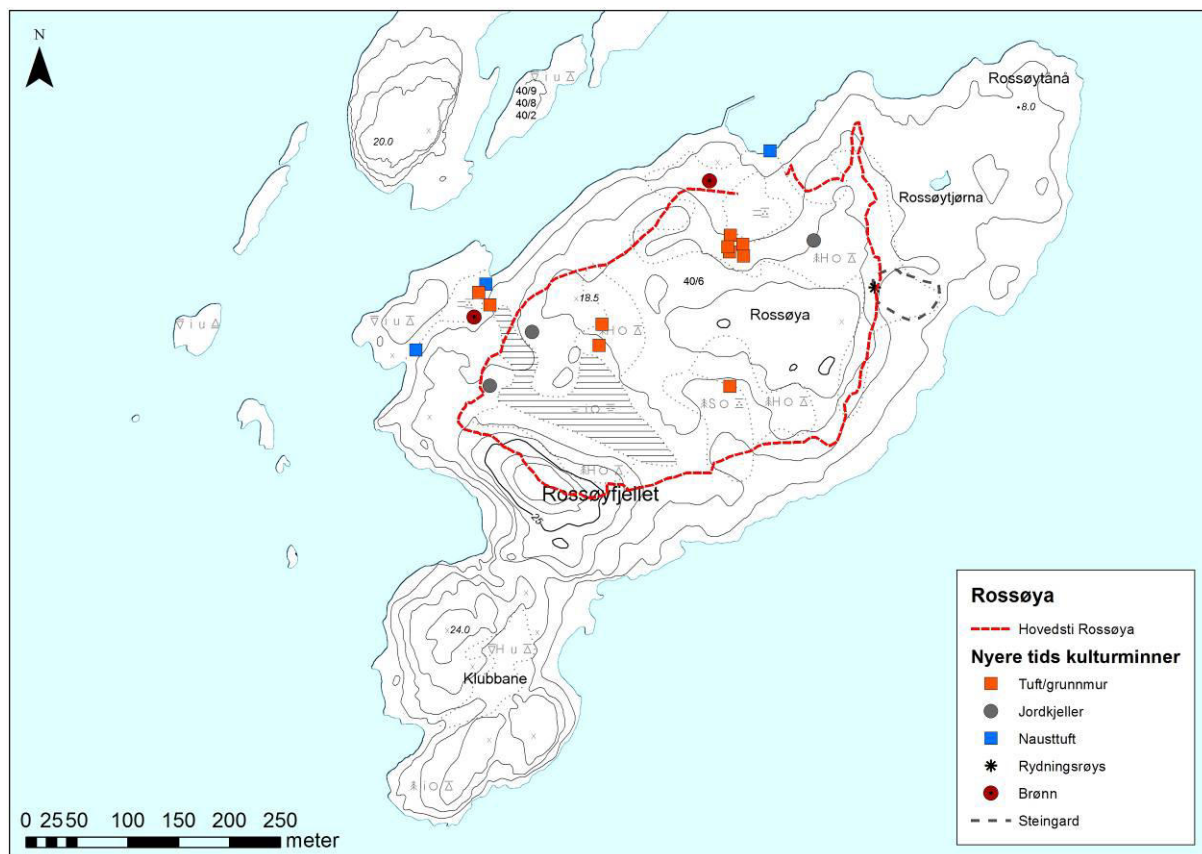
Foruten kulturminnene etter husmannsplassene på Rossøya, bærer også dagens landskap og vegetasjon spor etter flere typer bruk, kulturmark og vegetasjonsepoker. Restene etter lynghei som kan finnes som små lommer her og der er beite- og utmarksområder, som har århundrelange, om ikke tusenårige, tradisjoner. De små, åpne grasmarkene som fremdeles holdes i hevd ved regelmessig klipping nord på øya har trolig vært dyrket mark siden husmannsvesenets inntog på Rossøya, senest fra rundt midten av 1600-tallet. Før det ble fast bosetning på øya, er det trolig gårdsbrukene på Hovda som har benyttet øya.

Rossøya er imidlertid sterkt gjengroingspreget, slik at lite av gammel kulturmark er bevart.

5.3.2 Nyere tids kulturminner på Rossøya

Husmannsminner

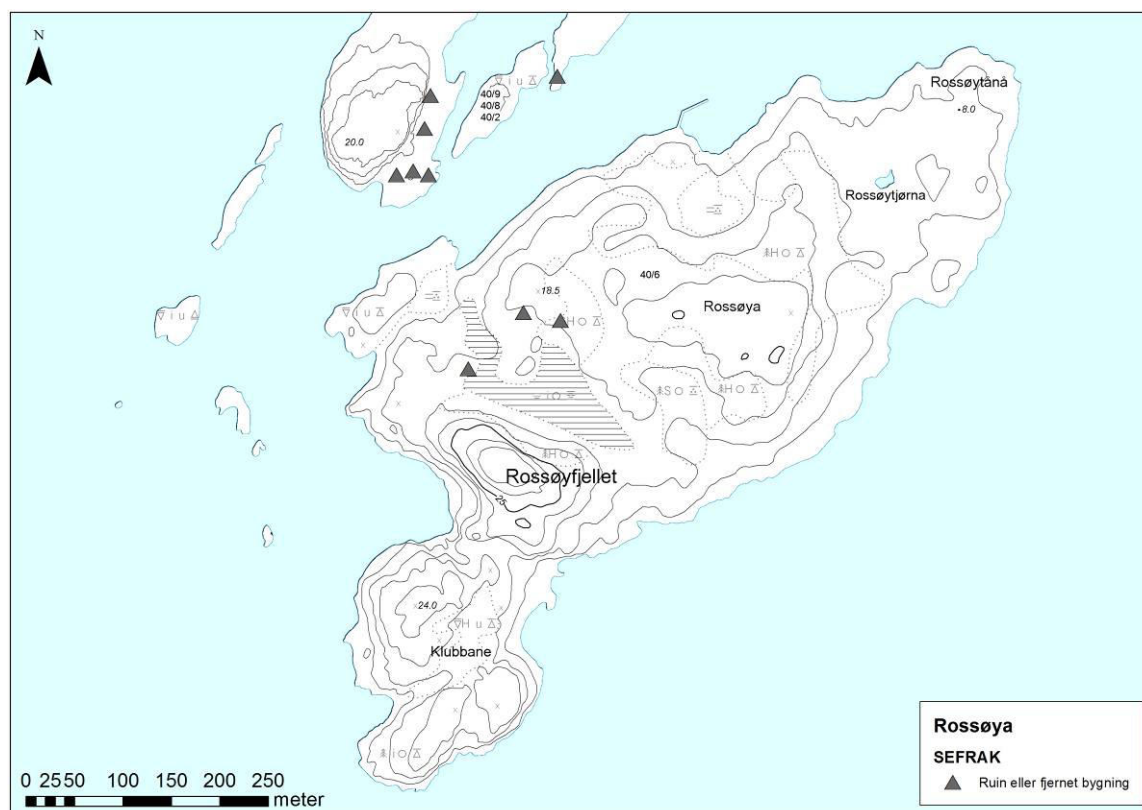
Fra tidligere er det flere kjente og registrerte kulturminner på Rossøya, alle fra nyere tid. Det dreier seg om hustufter, nausttufter, jordkjellere, et par brønner og flere steingarder etter nevnte husmannsplasser. Fra tidligere var det kjent to jordkjellere på øya, mens en tredje og hittil ukjent ble påvist under den samme befaringen. Kulturminnene på Rossøya er vist på kart i figur 5.15. Kartet er ufullstendig når det gjelder steingarder, da det flere steingarder som deler øya i teiger retning nord-sør.

Figur 5.15. Beliggenhet av kjente nyere tids kulturminner på Rossøya.

SEFRAK-registreringer

Det er tre SEFRAK-registreringer på Rossøya, henholdsvis to jordkjellere og en ruin. Det er også registrert fem ruiner på Sylsøy og en på Skogholmen på nordsiden av Rossøysundet (figur 5.16). Registreringene på Sylsøy er rester etter gjestgiveriet som lå her.

Figur 5.16. SEFRAC-registreringer på Rossøya og ved Rossøysundet.

5.3.3 Automatisk fredete kulturminner

Det er ikke registrert noen automatisk fredete kulturminner på Rossøya fra tidligere.

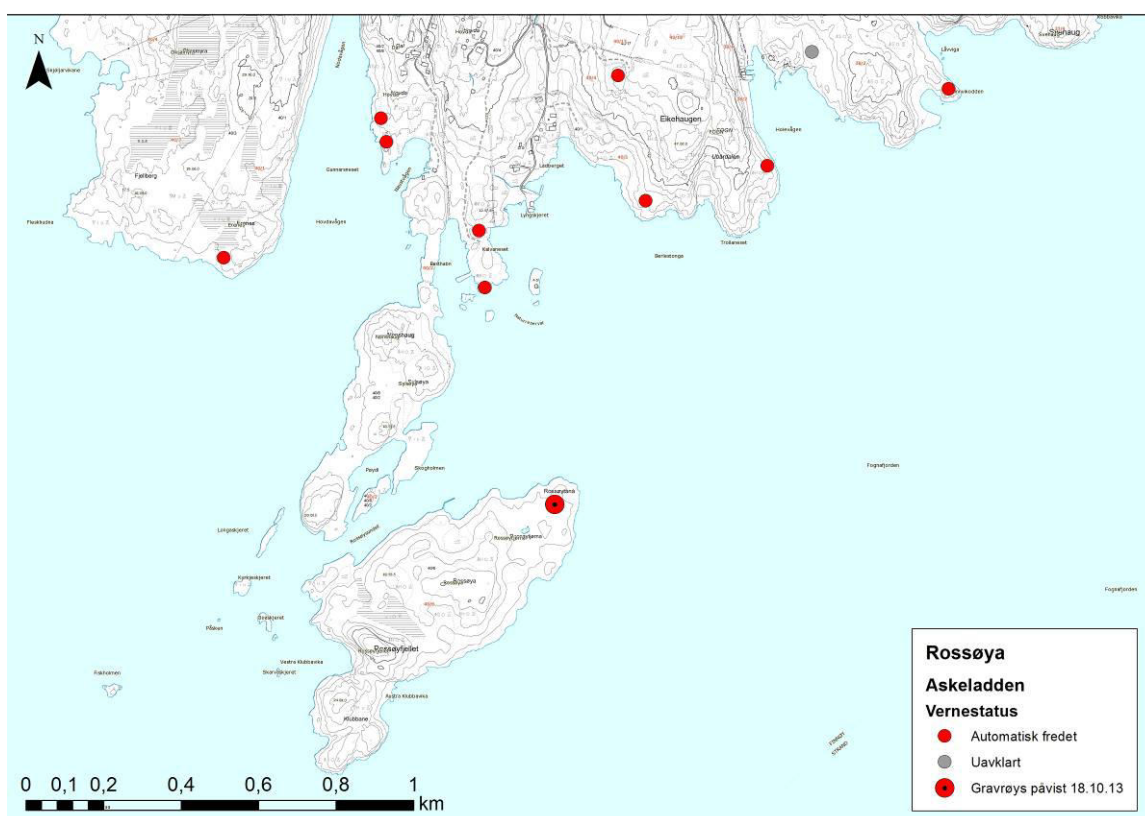
Påvist gravrøys

Under befaringen ble det imidlertid påvist en gravrøys i nordøst, nær spissen av Rossøytåna. Røysa er godt markert, tydelig i terrenget og en del omrotet i midten (figur 5.17).

Røysa er strategisk plassert i forhold til den østre munningen av Rossøysundet (se kart, figurene 5.18 og 5.19). En slik lokalisering på et nes ut mot sjøen er typisk for mange fornminner på Ryfylkeøyene, noe også gjeldende registreringsstatus på nordsiden av Rossøysundet rundt Hovda er et eksempel på (se kartet, figur 5.18). Samtlige av disse kulturminnene er gravminner, både gravhauger og gravrøyser, de fleste med status automatisk fredet.

Figur 5.17. Gravrøysa som ble påvist under befaringen 18.10.13.

Figur 5.18. Registrerte fornminner nær Hovda, nord for Rossøya. Alle registreringene er synlige gravminner. Punktet på Rossøyas nordøstspiss markerer gravrøysa som ble påvist under befaringen. Kartet illustrerer de synlige gravminnenes beliggenhet på utstikkende nes og steder synlige fra sjøen.

5.3.4 *Anbefalte skjøtselstiltak*

Generelt

Kulturminner er viktige landskapselementer, og ved tydelig visuell tilstedeværelse i landskapet også betydelige opplevelseselementer. Gamle steingarder og tørrmurte ruiner har betydelige estetiske kvaliteter, og tilfører variasjon og tidsdybde i et ellers naturpreget område.

Formålet med skjøtsel av kulturminner er at disse skal:

- Være godt synlige i landskapet, som kilde til opplevelse
- Være lite overvokst i overflaten, slik at detaljer og særpreg trer klart fram
- Inngå i en autentisk og god landskapskontekst. Ved skjøtsel og reetablering av konteksten må det utøves en del faglig skjønn

Det er stort behov for fjerning av vegetasjon rundt flere av de kjente, synlige kulturminnene på Rossøya. I et større perspektiv handler dette også om å gjenskape elementer fra en eller flere tidligere landskapskontekster som kulturminnene kan samhandle med og oppleves i. Da det er kulturminner fra flere tidsepoker på øya, vil dette kunne innby til ulike landskapskontekster fra ulike perioder. Nedenfor gis det noen råd og forslag om skjøtselstiltak for de ulike kulturminnene og kulturmiljøene på øya.

Gravrøysa

Mange gravrøyser er plassert på små høydedrag, utstikkende nes langs kysten og andre utsiktspunkt, langs ferdselsveier, sjø eller vann. Innsyn og utsyn har åpenbart vært viktige kriterier for lokaliseringen i røysas samtid, da landskapet her trolig var lyngdekt og åpent. Gravrøysa på Rossøytåna er i dag omgitt av glissen løvskog og delvis åpne flater, men er godt skjermet og lite synlig i landskapet. Det viktigste skjøtselstiltaket her vil være å åpne Rossøytåna igjen ved å fjerne all storvokst vegetasjon til godt bakenfor gravminnet. Dette gjøres ved først å hogge ned trær og småskog i området, deretter stimulere lyngvegetasjonen, som i dag er en restbiotop i dårlig stand og med marginal verdi. Dette betinger regelmessig lyngsviing og årlig vinterbeite av villsau, noe som er nødvendig dersom innsatsen skal gi varig resultat.

Skjøtelsområdet omfatter ca. 8-10 mål. Dette kan framstå som en ganske omfattende jobb, men behovet er trolig ganske overkommelig, da store deler av Rossøytåna allerede er åpen eller delvis åpen, og skogen ellers er glissen, som bildet (figur 5.19) og ortofotoet nedenfor (figur 5.20) illustrerer. Området sammenfaller med område 8 og anbefalte skjøtselstiltak for temaet naturtyper og vegetasjon (se kap. 5.1).

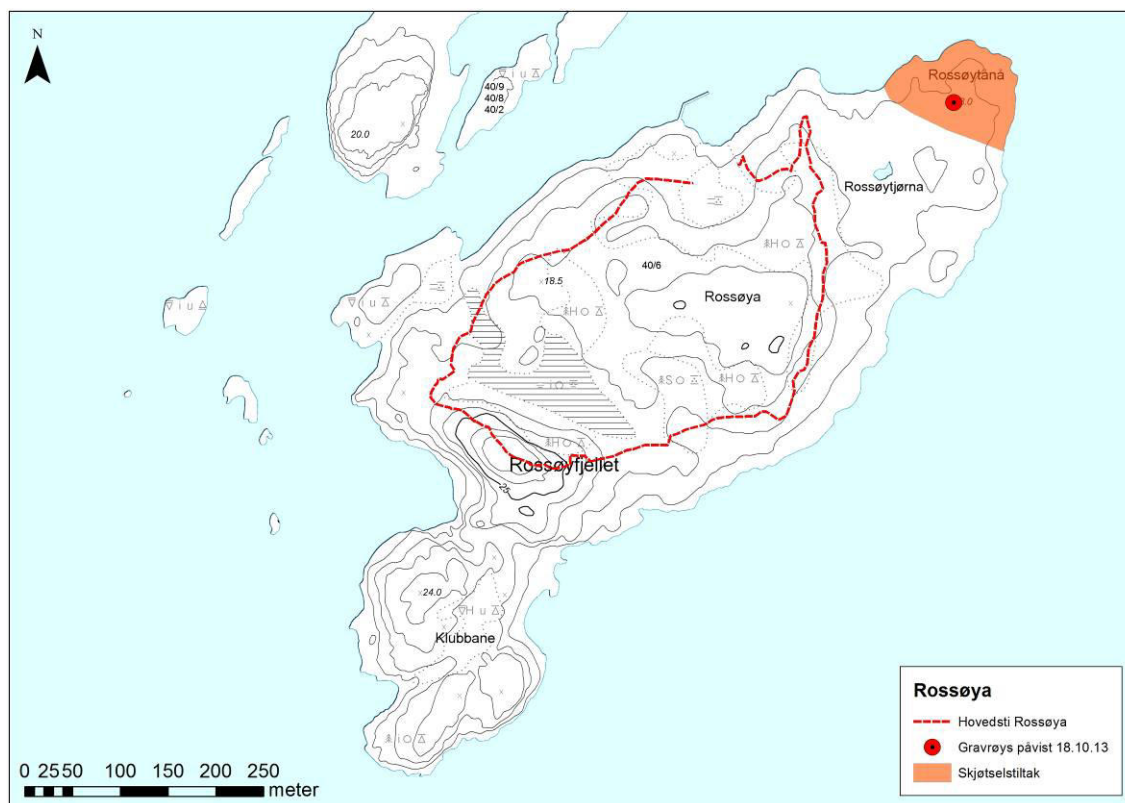
Området som foreslås helt ryddet for trær og gjenetableres med røsslyng er vist på kartet under (figur 5.21).

Figur 5.19. Aktiv skjøtsel vil gjenåpne odden og gjøre gravrøysa mer synlig i landskapsbildet.

Figur 5.20. Orotofoto av Rossøytåna viser at skogen rundt gravrøysa (innringet) er forholdsvis glissen.

Figur 5.21. Området rundt gravrøysa på Rossøytåna hvor det foreslås skjøtselstiltak..

Ved lyngsviing må sikringssonen på fem meter holdes med god margin, slik at fornminnet ikke vil kunne ta skade av brenningen. Det må kun brennes med gunstig vindretning, og primært i den kalde årstiden. Dersom dette holdes, vil det være uproblematisk å gjennomføre tiltakene. Det må ikke flyttes på løse steiner på eller ved røysa! Se også kap. 7.1 for generelle råd og tips om skjøtsel på og ved automatisk fredete kulturminner.

Steingardene

Steingarder er sentrale landskapselementer, og bør tydeliggjøres og fremheves i landskapet ved aktiv rydding og hogst langs og rundt disse.

Den sirkulære steingarden øst på øya (se kart, figur 5.15) har karakter som en innhegning, og har trolig beskyttet jordbruksjord mot beitedyr. En tydelig rydningsrøys her er en klar indikasjon på dette. Området sammenfaller med eikelunden (område 3) under temaet naturmangfold (se kap. 5.1).

Da det er flere langstrakte steingarder som krysser øya, vil det trolig bli for omfattende å drive skjøtsel langs alle disse. Steingardene som befinner seg nærmest andre kulturminner, biologiske verdier, frilufts- og aktivitetsområder (eksempelvis eksisterende

tursti) bør derfor prioriteres. Trær som vokser inn mot øvrige steingarder, og som medfører en potensiell fare for å forårsake utrasing på sikt, bør også fjernes.

Det bør generelt unngås at skjøtselen langs steingardene utføres som linjepregede ryddebelter, tilsvarende de langs høyspentlinjer eller liknende, da dette vil virke kunstig og visuelt uheldig. Områdene som ryddes bør derfor ha varierende bredde, kombinert med at enkelte trær får stå igjen, og kanskje større lysninger (lysåpen beiteskog, jf. kap. 5.1).

Hustuftene

Også hustuftene på øya bør synliggjøres i landskapet. Flere av disse ligger allerede åpent, eksempelvis gruppen med hustufter ovenfor grasmarka ved brygga (Ågeplassen). Ved en annen hustuft sentralt på øya er det allerede ryddet en del trær. Dette området sammenfaller med forslag om lysåpen beiteskog for område 5 (figur 5.1).

Område 5 kan med fordel utvides i retning nordvest og omfatte de to største grunnmurene på øya ved bureisningsplassen (figur 5.22).

Figur 5.22. En av de to store grunnmurene ved bureisningsplassen sentralt på øya. Også her kan skogen med fordel åpnes en del opp (lysåpen beiteskog).

Nausttuftene

De tre nausttuftene nord og vest på Rossøya ligger i strandsonen, hvor skjøtselsbehovet er mindre. Det er derfor ikke foreslått skjøtselstiltak her.

Jordkjellerne

Steinblokkene i takkonstruksjonene på de tre jordkjellerne ser ut til å hvile helt eller delvis på gamle trestokker. Disse bør derfor vurderes av fagmann, for å vurdere om det er nødvendig med sikringstiltak. Fagmannen bør ha antikvarisk bygningskompetanse i tillegg til annen fagkompetanse for å sikre god kvalitet på eventuelt arbeid som gjennomføres. Det er eier av kulturminnene, eller den/de som forvalter eiendommen der disse ligger, som har ansvar for å påse at disse ikke er i en tilstand som kan føre til alvorlig ulykke, i og med at disse ligger i tilknytning til et offentlig tilrettelagt friluftslivsområde.

Brønnene

De to påviste brønnene (se kart, figur 5.15) er begge ganske gjengrodde (se foto, figur 5.23). Opprinnelig konstruksjon og dybde er ikke kjent. Det anbefales ikke gjenåpning av brønnene uten at disse er tiltenkt en funksjon, som vanntilførsel til friluftslivsområde eller til sauene som går på beite på øya. Ved eventuell gjenåpning må brønnene sikres tilstrekkelig, eksempelvis med rist. Brønnene bør uansett kontrolleres i forhold til risiko og sikringsbehov også slik de er i dag.

Figur 23. De to kjente brønnene på Rossøya.

5.3.5 *Potensial for ikke registrerte kulturminner*

Det er ikke foretatt systematiske registreringer etter automatisk fredete kulturminner på Rossøya, slik at gjeldende status ikke vil være representativt for den faktiske forekomsten av kulturminner.

Rossøysundet regnes som en av de beste naturhavnene i Ryfylke. Dette er også medvirkende årsak til at hele Rossøysundet, strandsonen og sjøen rundt Rossøya, Taade (Sylsøy) og Hovda er markert som område med høyt potensiale for funn av marine kulturminner på temakartet «FINK Kulturvern» (Rogaland fylkeskommune).

Det er pr. i dag ingen synlige spor etter, eller indikasjoner på, at fast gårdsbosetning på øya kan ha røtter til middelalder eller forhistorisk tid, selv om det heller ikke kan utelukkes. Trolig har Rossøya primært vært benyttet som et utmarks- og beiteområde med utgangspunkt i Hovda og eventuelt andre gårder på Fogn. At det har vært fast bosetning på husmannsplassen her, har sammenheng med befolkningsvekst og jordmangel i nyere tid.

Den påviste gravrøysa trenger heller ikke være indikasjon på fast bosetning på Rossøya i forhistorisk tid, det er vel så sannsynlig at denne hadde tilknytning til gården Hovda. Det er uansett potensial for flere tilsvarende gravrøyser på øya. Mye og tett skog gjør det krevende å gjennomføre full registrering. Omfattende rydding og skjøtsel vil kunne virke til at disse blir både påvist og synlige i landskapet. Det er ikke tilsvarende synlige gravminner på Klubbane sør på øya, da disse ble gått over under befaringen. Klubbane er ikke så gjengrodd som store deler av øya for øvrig, slik at det her er betydelig mer oversiktlig.

Ellers synes potensialet for ikke registrerte, automatisk fredete kulturminner å være størst i forhold til steinalderlokaliteter. Potensialet er klart størst i den nordlige delen mot Rossøysundet, men også i indre deler og ved naturlige bukter og vik, korrigert for landhevingen som har vært siden steinbrukende tid. Lokalitetene vil kunne påvises ved prøvestikking. Det er Rogaland fylkeskommune, som sektormyndighet innen kulturminnevern, som kan foreta denne typen registreringer som innebærer graving i grunnen. Dette vil trolig medføre ekstra kostnader, og et positivt resultat er naturligvis ikke gitt på forhånd. Samtidig ville påvisning av steinalderlokaliteter tilført Rossøya stor tidsdybde og representert et verdifullt supplement med stort kunnskaps- og formidlingsverdi.

5.4 Tilrettelegging for kajakkpadlere?

Ryfylke Friluftsråd informerte under befaringen om at det er ønskelig å legge bedre rette for kajakkpadlere. Et område øst på øya ble nevnt som en mulighet, og det ble drøftet å kombinere dette med skjøtsel og tilrettelegging av eikelunden (område 3 i figur 5.1). Da dette er på østsiden av øya, er dette en noe undersolt plass. Heller ikke foreslåtte skjøtselstiltak vil bedre solforholdene ettermiddags- og kveldstid nevneverdig.

Hiljeplassen

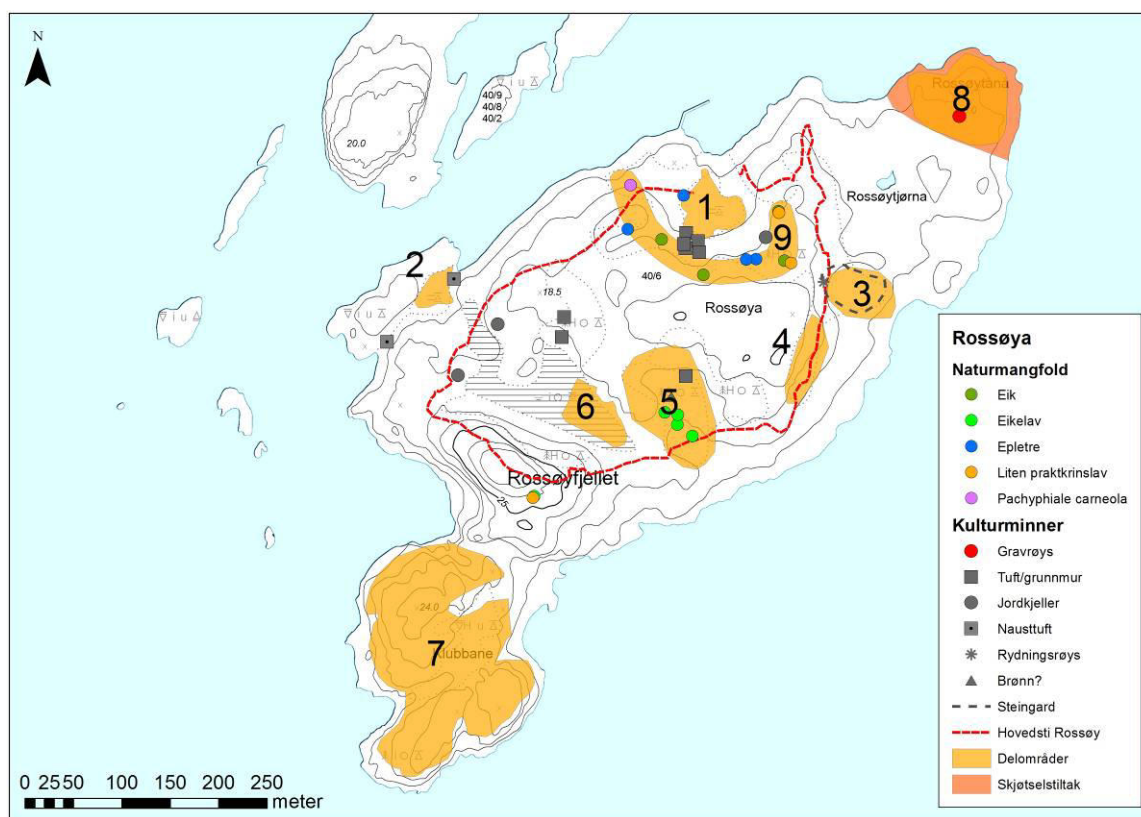
Mange kajakkpadlere vil trolig søke mot idyllen i Rossøysundet og mer solrike plasser. Et annet alternativ er å tilrettelegge for kajakk ved den gamle båtoppdrekksplassen ved Hiljeplassen, dvs. den vestlige grasmarken som blir slått (område 2 i figur 5.1). Her er det godt skjermet mot bølger fra alle retninger, ryddet for stein i fra gammelt, og derfor gode forhold for å lande og trekke kajakkene opp på land. En enkel liten trebrygge vil kunne gjøre landing og entring av kajakk enda lettere. Her er også teltplass på grasmarka, og foreslått drenering vil bare gjøre forholdene enda bedre. Herfra er det en kort spasertur til svaberget i nordvest, der solnedgangen kan beundres.

6. MÅLSETNINGER

6.1 Hovedmålsetning

Hovedmålet er å gjøre Rossøya enda mer attraktivt og egnet som friluftslivsområde ved å stimulere til et åpnere landskap, en delvis tilbakeføring til kystlynghei, samt fremheve biologiske verdier og kulturminner som pedagogiske ressurser og opplevelseselementer.

Kart med samlet presentasjon av biologiske og kulturhistoriske verdier er vist i figur 6.1. Kartet illustrerer at det flere steder er sammenfallende verdier og skjøtselsinteresser, og disse områdene vil ha høy prioritet. Områdene 5, 8 og 9 peker seg særlig ut.

Figur 6.1. Kart over påviste, kjente og registrerte biologiske verdier og kulturminner på Rossøya.

6.2 Delmålsetninger

6.2.1 Styrte friluftsbuk

Rossøya bør driftes ved tilretteleggingstiltak som i dag, og videreføres som et attraktivt friluftslivsområde, med forholdsvis begrenset tilretteleggingsgrad.

Skjøtsel og tilrettelegging bør gjennomføres på en slik måte at natur- og kulturverdier på øya ivaretas og sikres

6.2.2 Skjøtsel og beite

Det er gjennomført et betydelig ryddingsarbeid på Rossøya gjennom flere år, og det er etablert noe villsau drift. Likevel er gjengroingen et stadig tilbakevendende problem. Områder som ble ryddet for få år siden er allerede preget av betydelig gjengroing. Det er derfor av vesentlig betydning å satse på andre tiltak enn primært rydding/skoging som kan bidra til å forhindre rask tilvekst. Disse tiltakene omfatter aktiv rydding, lyngbrenning og økt beitetrykk, samt vinterbeite.

Samlet sett framstår det som mindre realistisk å kunne åpne og skjøtte hele Rossøya som åpen kystlynghei. Dette er ut fra mangfoldet og verdiene på øya heller ikke ønskelig. Det er derfor foreslått ulike tiltak for ulike delområder på øya, med stedvis reetablering av lyng, stedvis lysåpen beiteskog. Felles for disse er at det vil kreve kontinuerlig skjøtsel.

At det allerede er opprettet beitebruk med villsau vurderes som et godt utgangspunkt for videre drift, dersom denne kan intensiveres ytterligere. Å øke beitetrykket er et svært viktig skjøtselstiltak. Det bør satses på villsau som går ute hele året, da det primært er vinterbeite som vil ha størst landskapspleieeffekt, når det ikke er friskt gras å beite på. For å gjøre Rossøya attraktivt som beiteområde, er det viktig at friluftsb Bruken og tilretteleggingen for friluftsliv ikke går på bekostning av sauedriften. Eventuelle konflikter bør unngås og begrenses så langt det er mulig. Dette er et svært viktig delmål for å beholde sau som landskapspleier på Rossøya. Antall sau på beite bør økes.

Restaurering av deler av Rossøya til kystlyngheivegetasjon vil være meget ressurskrevende i startfasen, da denne er mye gjengrodd av krattskog og i svært dårlig stand. Tilstanden gjør også at verdien settes lavt. Det foreligger likevel gode argumenter for skjøtsel av lyngen i enkelte deler av øya, først og fremst ønsket om åpnere landskap. Det at lyngen på Rossøya har lav verdi kan også anses som en ressurs, da man står friere til å skjøtte og forme landskapet etter eget ønske.

Fremmede treslag og planter skal i størst mulig grad fjernes. Det er få eller ingen svartelistede arter her, og det er positivt at det ikke har vært etablert granplantefelt.

Det anbefales at det gjøres kommunalt vedtak om helårs båndtvang, for å unngå eller redusere konflikten mellom sauedrift og friluftsliv. Dersom ikke dette gjennomføres, vil Rossøya være mindre attraktivt som beiteområde, og et viktig skjøtselstiltak vil kunne forsvinne. Enkelte mennesker har også frykt for hunder, og for disse kan det være en betryggelse at det finnes noen få områder der det faktisk er båndtvang hele året.

6.2.3 Informasjon til brukerne

I en restaureringsperiode kan inngrepene og skjøtselstiltakene virke dramatiske for brukere av Rossøya, og det er derfor viktig å informere om arbeidet. Brukere som ikke ser skjøtselsutviklingen eller kjenner målsetning/motiv, har i begrenset grad forutsetninger for å forstå hva som foregår, eller hvilken innsats som ligger bak tiltakene. Mange brukere er kanskje også uvitende om hvor viktig sauene er for landskapspleien. Brukere av Rossøya bør derfor gis god informasjon, både om virkemidlene som brukes og om målsetningene. Eksisterende tavler og Friluftsrådets hjemmeside er aktuelle informasjonssteder for midlertidig informering.

I 2011 ble det påkostet et nytt informasjonsskilt om kulturlandskapet, kulturhistorien og de kjente nyere tids kulturminner på Rossøya (figur 4.3). Dette er ikke lengre fullstendig oppdatert, i og med at det ble påvist en gravrøys samt ytterligere en jordkjeller under befaringen. Det kunne også vært et positivt tiltak å informere permanent om skjøtselstiltakene etter at disse er gjennomført, og om det kontinuerlige vedlikeholdet. Det foreslås derfor å oppdatere dagens skilt om noen år, etter at skjøtselen har gitt mer synlige og varige resultater. Dagens skilt kan enten erstattes med et nytt, alternativt suppleres med et tilleggsskilt om de nyregistrerte kulturminnene og skjøtselstiltakene.

6.2.4 Søknad om midler

Det vil kunne søkes om midler til de ulike tiltakene fra ulike kilder. I planen er det lagt vekt på å kartfeste foreslåtte lokaliteter for ulike delmålsetninger, for å lage et godt grunnlag for vurdering av ressursbehov. Det kan velges ulike modeller for gjennomføring av tiltakene, og økonomisk støtte vil avhenge noe av hvilke kilder det søkes støtte fra. Ryfylke Friluftsråd har erfaringer med ressursbehovet for den ryddingen de selv har gjennomført til nå. For SMIL-midler er det normalt at det gis en fast sum per areal for ryddearbeider. Alternativt gis det en timesats etter nedlagte timer. Planen er utarbeidet for at den skal kunne brukes som søknadsgrunnlag for flere typer støtteordninger.

6.3 Forslag til prioriteringsrekkefølge

Det må foretas et utvalg av delmål og delområder som bør prioriteres. De foreslåtte delmål forsøker i størst mulig grad å kombinere hensynet til tilrettelegging med de biologiske og kulturhistoriske verdiene.

Prioriteringsrekkefølge:

1. Rydde fram de store eiketrærne i skogsområdene med høy bonitet langs høydedraget som omkranser det sentrale «plenområdet» sør for havna (område 9 på kart, figur 5.1)
2. Rydde fram eiketrærne og den sirkulære steingarden øst på øya (område 3)
3. Etablere lysåpen beiteskog i indre områder med innslag av gammel bjørk (områdene 3 og 4)
4. Åpne opp et større område rundt den nyregistrerte gravrøysa på Rossøytåna og gjenetablere lyngvegetasjon, som siden skjottes ved en kombinasjon av brenning og beite, inkl. vinterbeite (område 8)
5. Skånsom rydding rundt og langs kulturminner, som tufter og steingarder
6. Økt beitetrykk i sentralt myrområde (område 6)
7. Velge ut andre egnede lyngområder som først ryddes for skog og deretter skjottes ved regelmessig brenning i et teigbasert rulleringssystem samt økt beitetrykk (eksempelvis område 7)
8. Reetablering av slåtteeeng (områdene 1 og 2) ville vært bra biologiske tiltak, men anbefales ikke grunnet disse områdenes betydning for friluftsliv.

6.4 Faser

Foreslåtte skjøtselstiltak må gjennomføres i en totrinnsprosess:

1. Aktiv rydding av vegetasjon
2. Vedlikehold gjennom beite, lyngsviing og noe rydding

Trinn 1 er den mest omfattende, og vil for alle foreslåtte delmål og delområder samlet strekke seg over flere sesonger. Det anbefales derfor at trinn 1 gjennomføres og trinn 2 utprøves/etableres for ett og ett foreslått eller prioritert delområde før videre arbeid i andre delområder.

6.5 Forventet utvikling uten skjøtselstiltak

Dersom de anbefalte skjøtselstiltak ikke blir gjennomført innen rimelig tid (tidsramme på noen få år), vil gjengroingen tilta ytterligere. Dette vil resultere i verditap og forringelse av de biologiske verdiene og restverdiene.

Dersom kun noen av de anbefalte skjøtselstiltak gjennomføres, vil det fremdeles foregå en forringelse av øvrige områder, men skadeomfang og verditap vil samlet sett bli noe mindre, avhengig av hvilket arbeid som faktisk gjennomføres.

Dersom ikke alle foreslåtte skjøtselstiltak kan gjennomføres, vises det til prioriteringsrekkefølgen i kapittel 6.3 for identifisering av de viktigste

6.6 Revidering av planen

Praktisk skjøtselsarbeid bør evalueres og denne planen revideres etter ti år. En kortere tidshorisont synes ikke hensiktsmessig, og en lengre vil kunne være til hinder for en god kontinuitet.

6.7 Praktisk skjøtsel – problemstillinger og forslag til løsninger

Omfang

På grunn av Rossøyas størrelse og omfanget av stor og tett gjengroingsskog, er det en uoverkommelig oppgave å utføre skjøtsel i det omfanget som ellers ville vært ønskelig. Dette problemet synes det ikke å være en tilstrekkelig god løsning på.

Bli kvitt trevirket

Hogst og rydding medfører store mengder trevirke det er svært krevende å bli kvitt, og særlig da stokkene. Også problemstillingen rundt det å bli kvitt trevirket legger derfor begrensninger på realistisk skjøtselsomfang på øya.

Det vil være heldig for det biologiske mangfoldet at enkelte trær og stammer får ligge og råtne. Dette er likevel ikke en løsning som kan brukes i stort omfang, da dette vil være visuelt skjemmende i mange år pga. lang forråtnelsesprosess, noe som er lite forenlig med Rossøyas betydning som friluftsf- og beiteområde. Dersom det velges større deponeringsplasser, bør disse lokaliseres til områder der de vil være minst mulig framtreddende og skjemmende, eksempelvis søkk i terrenget og områder som ikke er synlige fra turstien. Det anbefales at mest mulig av stokkene transporteres ut. Da det ikke er veier på øya, vil dette være forholdsvis krevende. Deler av øya er farbar med traktor eller ATV med tilhenger, og dersom ferdselen gjøres på frossen mark, vil dette etterlate minimalt med spor. Det kan tenkes mange mulige løsninger for videre uttransportering, enten tilvirkning til ferdig ved på stedet og uttransportering i sekk, alternativt skiping eller fløting av hele stokkene. Friluftsrådet kan trolig selv stå for mye av dette, utfordringen ligger antakeligvis i å få avhendet veden.

Naturlig døde trær, rotvelter, og enkelte svært tilårskomne trær bør ikke ryddes bort, men brytes ned naturlig og upåvirket.

Fliskutting av greiner vil videre medføre store volum som det heller ikke finnes tilstrekkelig gode løsninger for å håndtere. Flis kan delvis benyttes som strø langs stier, men denne løsningen vil trolig ikke kompensere for reelt volum ut fra anbefalt skjøtselsomfang. Brenning av rishauger er den enkleste løsningen, men vil medføre mange større og/eller mindre branntomter som vil være svært skjemmende i et friluftslivsområde. Denne løsningen er til dels blitt brukt tidligere, og har resultert i svarte hull der varmen har brent seg ned gjennom torva eller lyngdekket. Det vil gå flere vekstsesonger før sporene er borte. Dette kan likevel være akseptabelt i et lengre

tidsperspektiv, så lenge målsetningen om aktivt vedlikehold av landskapet gjennom lyngsviing, økt beitetrykk og noe rydding etter at hovedskjøtselen er gjennomført vil bli overholdt. Skjemmende branntomter vil dermed være et midlertidig problem. Hullene kan fylles med naturtorv fra sekker for raskere reetablering. Trengs trolig bare 5-10 cm tjukt lag med torv.

Reetablering og skjøtsel av lynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har så utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom naturlig utvikling og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Lyngsviing har også vært avgjørende for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag, og for å unngå gjengroing. Lyngslått har dessuten spilt en viktig rolle ved førsanking, men også vært et viktig bidrag til vedlikeholdet. Lyngflatene som ble slått ble vanligvis ikke brent.

Det er de samme metoder som må til for å reetablere og skjøtte lynghei og åpne landskap også i dag. Enhver målsetning om reetablering av lyng og åpne landskap uten tilstrekkelig beite og lyngsviing er ikke særlig realistisk.

Dersom det skal være realistisk å få tilbake og øke innslaget av røsslyngdominert kystlyngheivegetasjon på deler av øya, er det viktig å få åpnet tresjiktet betydelig mer enn det som er ryddet til nå, samt holde dette aktivt ved like.

I gammel lynghei, dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå fortere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

Helårsbeite med gammelnorsk sau anses som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst.

Flått

Det er mye flått på Rossøya. Dette er ikke bare til sjenanse for friluftsutøvere og brukere av øya, men gjør også øya mindre attraktivt som beiteområde. Pr. i dag er det ingen gode løsninger for å få bukt med dette problemet. Lyngsviing vil kunne medvirke til å redusere flåttproblemet noe, men virkningen vil være kortvarig/sesongbetont.

Dersom flåtten oppleves som så stort problem at dette vil være til hinder for økt satsing på helårsbeite/sommerbeite, kan Rossøya likevel kunne være attraktiv til vinterbeite. Dette vil betinge en større satsing på lyngen i det videre skjøtselsarbeid.

7. GENERELL DEL OM SKJØTSEL

7.1 Skjøtsel av kulturminner

I utgangspunktet har eieren (grunneier) faktisk et medansvar også når det gjelder sikring og ivaretagelse av automatisk fredete kulturminner, selv om dette ikke vil strekke seg så langt som til å omfatte vegetasjonsskjøtsel. I utgangspunktet kan alle utføre visse typer kjøtsel og vedlikehold av kulturminner, men har da et særskilt ansvar for at dette blir utført på en måte som ikke skader kulturminnet. For automatisk fredete kulturminner vil det være strengere krav til aktsomhet og begrensninger for hvilken type kjøtsel og vedlikehold som kan utføres enn tilfellet er for kulturminner som ikke er vernet. Kulturminneloven regulerer likevel ikke dette på annet vis enn den generelle regelen i § 3 om forbud mot inngrep i automatisk fredete kulturminner: *«Ingen må - uten at det er lovlig etter § 8 - sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje.»* Kulturminneloven gir også vedkommende myndighet etter loven tillatelse til å utføre ulike typer vedlikehold og gransking av automatisk fredete kulturminner (§ 11) samt kjøtsel (§ 21).

Kml. § 3 er såpass generelt formulert at den kan åpne for ulik forståelse og håndhevelse. Ordet *forandre* i lovteksten betyr imidlertid i ytterste konsekvens alle endringer på eller ved et fornminne, inkludert fjerning av vegetasjon. Det vil være områdefredningen som da ligger til grunn for dette. Fjerning av vegetasjon på og rundt et fornminne vil likevel i de fleste tilfeller være helt uproblematisk, så lenge det utføres på en forsvarlig måte. Dette vil faktisk også ofte være ønskelig fra kulturminnemyndighetenes side, da forfall på grunn av gjengroing av fornminner er ansett som et stort problem (det gis eksempelvis tilskudd til landbruket for kjøtsel av fornminner gjennom regionalt miljøprogram). Det er heller ikke gjennomførbart i praksis at fylkeskommunen befarer og godkjenner fjerning av hvert enkelt tre eller busk. Fylkeskommunen kan likevel ofte gi en generell vurdering av hvorvidt kjøtsel er tilrådelig eller ikke ut fra tilgjengelig fornminnebeskrivelse. Det finnes imidlertid unntak, og ved større lokaliteter og kulturmiljøer som omfattes av § 3 bør detaljert kjøtselsplan utformes, eller i det minste godkjennes, av fylkeskommunen. Det kan være en god leveregel at fylkeskommunen uansett kontaktes på forhånd før man går i gang med kjøtsel på eller ved fornminner. Regelen er at det er bedre å ta kontakt og spørre en gang for mye enn en gang for lite.

Selv om fylkeskommunen skal/bør godkjenne kjøtsel på eller ved fornminner, kan likevel selve kjøtselen utføres av nær sagt hvem som helst. Når det gjelder kjøtsel av fornminner utført av andre enn kulturminnemyndighetene, er det vedkommende som selv har ansvar for å forsikre seg om at dette blir utført på en måte som ikke kan forstås som brudd på § 3. Ved gjennomføring av kjøtselen er det svært viktig at det ikke brukes selvgående maskiner oppå kulturminnet eller i sikringssonen. Røttene og stubbene skal

ikke fjernes. Det er en fordel at disse strykes med roundup for å hindre rask tilvekst. Større og tyngre trær bør felles vekk fra kulturminnet, og muligens tas ned stykkevis. Steiner skal ikke flyttes. Stokker, greiner og kvist skal ikke dekke kulturminnet etter at arbeidet er ferdig, men fjernes eller legges i haug ved siden av kulturminnet i tilstrekkelig god avstand, minimum utenfor sikringssonen på fem meter. Følger man disse enkle huskereglene, vil man i de aller fleste tilfeller være godt innenfor praksis og regelverk. Det er likevel viktig å huske at dårlig utført skjøtsel ikke bare vil kunne skade eller skjemme fornminnet i strid med kml. § 3, men faktisk også medføre et straffeansvar.

7.2 Kystlynghei

Dette kapitlet er i hovedtrekk hentet fra *Faggrunnlag for kystlynghei* (DN, 2011). For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se også skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug 1999).

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Den ble skapt i de ytterste, oseaniske strøkene langs Norges kyst der klimaet er så mildt at småfe kunne gå ute hele året eller det meste av året. Om sommeren beitet også storfe i lyngheia og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene brent slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en eviggrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som fôrplante om senhøsten og vinteren. Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan også spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strakk seg fra Lofoten til Kristiansand (eller muligens Grimstad). Også på noen få øyer i ytre Oslofjorden finnes det noe lynghei, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Artsdatabanken 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Kystlyngheiene er egentlig ikke bare en naturtype, men en landskapstype som utgjøres av åpne arealer med en blanding av heivegetasjon, myr, havstrand, eng og knauser. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlanterhavskysten helt ned til Portugal. Også i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligst kystlyngheier og dermed et spesielt forvaltningsansvar for dem. Brann, beite og økologisk variasjon (fuktighet, pH) gir til sammen et stort mangfold av økologiske nisjer

i lyngheisystemet, som igjen gir rom for en rekke arter og økotyper spesielt tilpasset bestemte deler av lyngheisystemet. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisystemet betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også artsangfoldet, spesielt av de skjøtselsavhengige artene, med kalkinnholdet i jorda (pH).

Ulike utforminger av kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Naturtyper i Norge (NiN) deler på grunnlag av vannmetning og kalkinnhold inn i seks grunntyper: kalkkysthei, intermediaær kysthei og kalkfattig kysthei (dvs. tørrheier) samt kalkfuktig kysthei, intermediaær fuktig kysthei og kalkfattig kystfuktig kysthei (dvs. fukttheier). (www.naturtyper.artsdatabanken.no)

I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, tyttebær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubbe vanlige arter i norske kystlyngheier. Fuktig kysthei skiller seg fra tørrheier ved et framtrekkende innslag av fuktigkrevende arter og myrarter som klokkeling, klokkebær, rome og bjønnskje. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke.

I det følgende gis det en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i fuktighet og kalkinnhold. Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fuktig kysthei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

Kystlyngheiene i vest, dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstsesong. Klokkeling, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng (NT på Rødlista 2010), som er frostmfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heiblåfjær og kystmyrklegg. Artsangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

I nord dvs. fra Trøndelag til Nordland, dominerer fukthei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåtestarr og torvull er også vanlige. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og fjellarter øker, som for eksempel dvergbjørk, rypebær og molte. Tørrhei kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og melbær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av fattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkkrevende arter som flekkmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

Generelle råd ved skjøtsel kystlynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau sees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsfôring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet. Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lyngsviingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Det er best både for sauene og vegetasjonen om avsviingsområdene ikke er for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauene får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse. I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs. vanligvis når den har blitt 20- 30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til

hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Man må sørge for å ha brannslukkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og da det er tele eller fuktig jord dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man skaffe profesjonell hjelp i hvert fall første gangen.

Restaurering

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå fortere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

Beiting og dyrevelferd

Ved vurdering av områder med kystlynghei med omsyn til egnethet og kvalitet som beite må forhold som vegetasjon, mengde og kvalitet av beiteplanter, tilgang på vann, mulighet for å søke ly/skygge m.m. vurderes. Tilgjengelighet med tanke på tilsyn skal også vurderes. Det stilles krav om at det er tilstrekkelig beitegrøde til at dyrenes behov for energi, protein og mineral dekkes både med hensyn til vedlikeholdsfor og tilvekst, og at antall dyr i ulike deler av beitesesongen tilpasses beitegrunnlaget. Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er en hardfør, lett sau som er tilpasset utegangerdrift i store deler av året, eller hele året der og når det er vilkår for det. Krav til beitekvalitet er gjeldende ved hold av gammelnorsk sau og utegangerdrift. Driften skal være tuftet på et opplegg som sikrer god dyrevelferd. Driftsformen helårs utegangerdrift krever godkjenning fra Mattilsynet, og det forutsetter driftsopplegg og tilsyn som tar høyde for situasjoner med behov for tilleggsforing og ly/enkelt dyrerom når forholda krever det.

Ved kombinasjon av område med milde vintre, tilstrekkelig areal og velskjøttet beite med kystlynghei greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Om nødvendig må tilslipp av vær ordnes slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt for til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig for, må en straks sette inn tiltak med tilleggsforing og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging. Vinterbeite til utegangersau må ha tilstrekkelig med lynghei av god kvalitet. Unge skudd av røsslyng er viktigste vinterbeiteplanta, men tilgang på starr,

gras som de finner innimellom m.m. er betydningsfullt for det samlede næringsopptaket om vinteren. Innholdet av protein i fôret er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren, uten at dette er kritisk. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter.

Tilveksten på lam og sauer av gammelnorsk sau ved helårs utegangerdrift i kystlynghei på Vestlandet og Sør-Trøndelag er undersøkt i et forskningsprosjekt. Tilveksten på lammene var høyere i flere av de undersøkte lokalitetene i Trøndelag enn i Hordaland og Sogn og Fjordane. Det kan være flere grunner til dette bl.a. har god tilgang på grasområder stor betydning for lammenes tilvekst, men også berggrunn og jordsmonn er faktorer som spiller inn. I noen av lokalitetene på Vestlandet ble det gjort undersøkelser der en så på tilveksten både hos lam og sauer i mer oppdelte perioder. Disse registreringene viste at det var liten tilvekst på lam fra sist i august til først i oktober, men at tilveksten på gimrer og sauer var tilfredsstillende og at disse bedret holdet utover høsten.

I Vestlandsfylkene Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal er situasjonen at en god del av villsaualammene fra kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslakt. Disse lammene som ikke er slaktemodne må overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd.

Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten. Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalet raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med innefôring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og innefôring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten.

Beiting med de langhala sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tynge saueraser og stedvis til storfe (sinkyr, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

8. REFERANSER

Bjørkvik, H. 1997. *Finnøy. Gards- og ættesoge. Gard og ætt III. Gardane på Fogn, Talgje og Fisterøyane*. Finnøy kommune.

Direktoratet for naturforvaltning, 2011. *Faggrunnlag for kystlynghei. Med sikte på utvelging til utvalgt naturtype. Faggrunnlag for trua arter og naturtyper*. DN-rapport x – 2011.

Moen, A. 1998. *Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon*. Statens kartverk, Hønefoss.

Norderhaug, A. m.fl. *Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker*. Landbruksforlaget 1999. <http://www.dirnat.no/content/1916/>

Puschmann, O. 2005: *Nasjonalt referansesystem for landskap - Beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner*. 10/05:204.

Kilder på internett

Artsdatabanken. <http://www.artsdatabanken.no>

Askeladden – Riksantikvarens nettbaserte kulturminnedatabase (krever innlogging):
<https://askeladden.ra.no/Askeladden>

Naturbase: <http://www.dirnat.no/kart/naturbase/>

NGU: <http://www.ngu.no/>

Temakart Rogaland: www.temakart-rogaland.no